

KARADENİZ'İN HER ZAMANKİNDEN DAHA FAZLA GÜVEN VE GÜVENLİK ARTIRICI ÖNLEMLERE GEREKSİNİMİ VAR

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2018 / 30

16.11.2018

Karadeniz bölgesindeki gelişmelerle ilgili Batı İle Rusya Arasında Olası Bir Sürtüşme Alanı Olarak Karadeniz: Bölgenin Anahtarı Türkiyede başlıklı geçtiğimiz yıl yaptığımız Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) analizinde, Karadeniz Bölgesinin Rusya, Kafkasya, Orta Doğu ve Orta Asya arasında ana kesişme alanını oluşturduğunu belirtmiş, Karadenize girişin ve Karadenizden çıkışın tüm kıyıdaş ülkeler ile bölgenin komşuları açısından hayati bir nitelik taşıdığını vurgulamıştık. Bunun yanı sıra, Rusyanın iki yüzyıldan daha uzun bir süre süreden beri Karadenizde ayrıcalıklı bir güç olmaya çalıştığına ve İstanbul ile Çanakkale Boğazlarını kontrol etmek için çok sayıda savaşa yol açtığına dikkat çekmiştik.^[1]

Söz konusu analizde belirtildiği üzere Karadeniz bölgesinde NATO ve Batı için oyun değiştirici gelişme Kırımın Rusya tarafından ilhaki ve bunu takiben ortaya çıkan Ukrayna-Rusya anlaşmazlığı olmuştur. Bu çok talihsiz gelişme, daha talihsiz gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmış ve 1990lı yıllarda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının (AGİT) himayesi altında zahmetli müzakerelerle sonuçlandırılan, hukuki ve siyasi bağlayıcılığı olan neredeyse tüm silahların kontrolü senetleri ve belgeleri işlevsiz hale gelmiştir. Buna paralel olarak Avrupadaki işbirliğine dayalı güvenlik ağır bir darbe yemiştir. Bu bağlamda, hukuki bağlayıcılığı bulunan senetler olarak, Avrupadaki (Atlantikten Urallara kadar olan bölge) ana konvansiyonel askeri teçhizat kategorilerine sınırlama getiren, ayrıntılı bilgi değişimi ve yerinde denetim gibi benzeri görülmemiş denetim hükümleri içeren Avrupada Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşmasının (AKKA) isminin belirtilmesi gerekir. Diğer hukuki bağlayıcılığı bulunan senet ise, askeri kuvvetler ve bunların faaliyetleri konusunda açıklık ve şeffaflık sağlamak amacıyla tasarılan Açık Semalar Antlaşmasıdır. Bu hukuki bağlayıcı senetlere ek olarak siyasi bağlayıcılığı bulunan Viyana Belgesi, esas olarak bilgi değişimi ve denetim yoluyla askeri kuvvetler ve faaliyetler konusunda şeffaflık sağlamak amacıyla tasarlanmıştır.

Bu bağlamda bundan 16 yıl önce Karadenize kıyıdaş ülkeler arasında mutabık kalınan Karadenizde deniz kuvvetleri alanında güven ve güvenlik artırıcı önlemlere (GGAÖ)

değınmekte ve bu önlemleri hatırlamakta yarar bulunmaktadır.

Ukrayna Daimi Temsilcisi tarafından BM Genel Sekreterine gönderilen 10 Mayıs 2002 tarihli mektuba göre Bulgaristan Cumhuriyeti, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye Cumhuriyeti ve Ukrayna 25 Nisan 2002 tarihinde Kievde bir Ortak Bildiri ve Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler Belgesi (KGGAÖ) kabul etmişlerdir. Ortak Bildirinin ve KGGAÖ'nün metinleri mektuba eklenmiştir. Bu konudaki yazışmada müzakerelerin 23 Haziran 1998den 1 Kasım 2001 tarihine kadar yapıldığı ifade edilmektedir.[2]

Ortak Bildiri, Karadenizde barışın, güvenliğin ve istikrarın desteklenmesinin Avrupa güvenliği ve uluslararası güvenlik ile doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Bildiri, Karadenizin özel niteliğini ve KGGAÖ belgesinin bölgesel karakterini vurgulamaktadır. Ayrıca, Belgede yaralan önlemlerin herhangi bir ülkenin güvenliğine yönelik olmadığını, Karadenizde her hangi bir ülkenin seyrüsefer serbestisini ve deniz kuvvetleri faaliyetlerini etkilemek gibi bir amacı bulunmadığını teyit etmektedir.

Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesi , Giriş ve Diğer Hükümler bölümlerinin yanı sıra, aşağıdaki bölümleri içermektedir:

- Deniz kuvvetleri alanında iş birliği
- Deniz kuvvetleri alanında temaslar
- Deniz kuvvetleri üslerine davet
- Deniz kuvvetlerine dair bilgi değişimi
- Yıllık deniz kuvvetleri tatbikatları güven tesisi

Belgede yer alan önlemlerin uygulama alanının, Katılımcı Devletlerin Karadenizdeki karasuları ve bu karasularının ötesinde, ilgili olduğu zamanlarda, Karadenizdeki üsler veya deniz destek üsleri olması öngörölmüştür. [3]

Belge giriş bölümünde Türk Boğazlarının rejimine atıf yapmakta, uluslararası seyrüsefer serbestisi ilkelerini ve Karadeniz Sahildarı Devletlerin 1936 Montrö Sözleşmesi çerçevesindeki yükümlölükleri ile tam olarak uyumlu hareket etme yüklenimlerini teyit etmektedir.[4]

Taraf ülkeler Belgenin giriş paragraflarında, * ilişkilerinde Birleşmiş Milletler Yasasının amaçlarına ve ilkelerine, diğer hükümlerinin yanı sıra, Devletlerin hükümlerine toprak bütönlüğüne ve sınırlarının dokunulmazlığına sıkı sıkıya uymak konusundaki kararlılıklarını belirtmektedirler.[5]

Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesi nin siyasi bağlayıcı bir anlaşma olduğunun belirtilmesi gerekir. [6]Belge, bölgesel düzeyde deniz kuvvetleri ile ilgili kapsamlı güven ve güvenlik artırıcı önlemlerle ilgili tek uluslararası belge olarak kabul görmektedir.

İnternette yapılan hızlı bir arama, bu özgün anlaşmanın hala yürürlükte olduğuna işaret etmektedir. Aynı arama, Rusya Federasyonunun Belge ile ilgili görüşlerini de ortaya koymaktadır. Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığının ana sayfasında hala yer alan 26

Nisan 2002 tarihli, Karadenizde Güven Artırma Önlemleri Belgesi Kabul Edildi başlıklı açıklamada, diğer hususların yanı sıra, aşağıdaki hususlar belirtilmektedir:

Coğrafi konumu nedeniyle Karadeniz daima Rusyanın özel ilgi alanının parçası olmuştur. Bu alanın Avrupa güvenliği ile olan yakın ilişkilerinin belirtilmesi gerekir. Bugün bu deniz barış, yoğun ticaret ve ekonomik işbirliği alanıdır. Kievde mutabık kalınan, Ukraynanın girişimiyle 1994 yılından beri üzerinde çalışılan Rusyanın başından beri enerjik biçimde desteklediği Belge, bölgenin deniz kuvvetleri arasında şeffaflığı ve işbirliğini artırmak, güçlü barış ve karşılıklı yararlı işbirliği için yeni ufuklar oluşturmakta ve kapsamlı olanaklar yaratmaktadır.

Rusya tarafı çok taraflı bu belgenin kabul edilmesine büyük önem atfetmekte ve belgeye titizlikle uyulmasına olan bağlılığını beyan etmektedir. İyi niyet ve iyi komşuluk ruhu içinde hareket edecek diğer katılımcı ülkelerin benzer bir yaklaşım içinde hareket edeceklerine inanıyoruz. [7]

İnternet aramasında Ukrayna AGİT Delegasyonunun AGİT Güvenlik İşbirliği Forumunda (FSC) KGGAÖ belgesinin Gözden Geçirme ve Uygulama Onüçüncü Yıllık Danışma toplantısı sırasında 16 Aralık 2015 tarihinde yaptığı beyana rastlanmıştır. Beyanın ilgili bölümleri aşağıdaki şekildedir:

Kievde 25 Nisan 2002 tarihinde Belgeyi kabul ederek altı Karadeniz Kıyıdaş Devletlerinin hepsi ilişkilerinde Birleşmiş Milletler Yasasının amaçlarına ve ilkelerine, diğer hükümlerinin yanı sıra, Devletlerin hükümlerine toprak bütünlüğüne ve sınırlarının dokunulmazlığına sıkı sıkıya uymak konusundaki kararlılıklarını yinelemişlerdir. Giriş bölümünün 11 inci paragrafına göre Belge siyasi bağlayıcıdır ve bölgesel güvenliğe ve istikrara katkıda bulunmak, iyi komşuluk ilişkilerini ve işbirliğini güçlendirmek amacıyla yönelik önlemlerle daha da güçlendirilebilir. Biz, Belgede, tüm katılımcı Devletlerin Belgeyi iyi niyetle bütünüyle uygulayarak Karadeniz bölgesinde güveni ve istikrarı güçlendirmek için karşılıklı güvene ve işbirliğine katkıda bulunmaya dair bağlılıklarının yinelenmesi hususunun bulunmasını özellikle önemsiyoruz.

Ukraynanın Özerk Kırım Cumhuriyetinin ve Sivastopol kentinin Rusya Federasyonu tarafından yasa dışı biçimde işgal ve ilhak edilmesi, uluslararası hukukun temel normlarının ve ilkelerinin yanı sıra Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesinin hükümlerinin aleni biçimde ihlal edilmesini oluşturmaktadır.[8]

AGİT belgelerinden, Belgenin uygulanmasının 14üncü gözden geçirilmesinin 17 Kasım 2016 tarihinde Viyanada Rusya Federasyonunun başkanlığı altında gerçekleştirildiğini anlıyoruz. Ukrayna yukarıda belirtilen tutumunu bu toplantıda da yinelemiştir. Ukrayna beyanının ilgili paragrafları şu şekildedir:

Maalesef bir kez daha belirtmek isteriz ki, Rusya Federasyonunun katılımıyla ve başkanlığı altında yapılan danışmalar yararsız ve hatta anlamsız bir hale gelmiştir. Rusya tarafı aşikâr bir hususu tanımayı ret etmektedir. Uluslararası normlara ve ilkelere ve ortak uluslararası anlayışa göre Ukraynanın ayrılmaz

bir parçasını oluşturan Özerk Kırım Cumhuriyetinin ve Sivastopol kentinin Rusya Federasyonu tarafından yasa dışı biçimde işgali ve ilhak edilmesinin denenmesi, temel uluslararası hukuk normlarının ve ilkelerinin yanı sıra Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesinin hükümlerinin aleni biçimde ihlal edilmesini oluşturmaktadır * Karadenizde deniz kuvvetleri alanında GGAÖler öngören Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesinin işbirliği ve güven-arttırıcı önlemler mekanizmalarının Belgenin etkisizliğini ortaya koyduğunu ve bölgede vahim gelişmelerin ortaya çıkmasını engelleyemediğini ve sorunları çözemediğini üzüntüyle kabul etmek durumundayız * Ukrayna, kendisi bakımından Deniz GGAÖleri Belgesinin hükümlerini, Rusya Federasyonunun saldırganlığını göz önünde bulundurarak, imkânları ve kaynakları ölçüsünde uygulamaya devam edecektir. [9]

Aynı toplantıdaki Rusya Federasyonu beyanında ise, Her ne kadar Karadenizdeki güvenlik durumunun kırılgan ve karmaşık niteliğinin sonucu olarak Belgenin bütünüyle uygulanması olanaklı değilse de, Katılımcı Devletler Belgenin değerine geçerliliğine ve bölgesel güvenliğe ve istikrara katkısına inanmayı sürdürmektedirler ve bu yönde hareket edeceklerdir. denilmektedir. Rusya Federasyonu beyanında ayrıca Belge hükümlerine göre 2017deki gelecek başkanlığı Türkiye üstlenecektir şeklinde bir tümce yer almaktadır.[10]

RF ve Ukrayna beyanlarında belirtildiği üzere, Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesi halen yürürlükte dir.

Söz konusu Belgenin hükümleri dikkate alındığında, Belgenin uygulanmasına dair Ukrayna beyanlarının gerçeği yansıttığını yansız biçimde söylemek olanaklıdır. Anılan Belge hükümleri çerçevesinde Rusya Federasyonu teknik olarak Karadenizde Deniz Kuvvetleri Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Belgesi nin bazı hükümleri ile uyumlu bir davranış içinde değildir.

Yukarıda değinilen 26 Nisan 2002 tarihli RF Dışişleri Bakanlığı açıklamasında Rusya tarafı çok taraflı bu belgenin kabul edilmesine büyük önem atfetmekte ve belgeye titizlikle uyulmasına olan bağlılığını beyan etmektedir. İyi niyet ve iyi komşuluk ruhu içinde hareket edecek diğer katılımcı ülkelerin benzer bir yaklaşım içinde hareket edeceklerine inanıyoruz. tümcesi yer almaktadır. Açıklamada belirtildiği gibi, esasında diğer katılımcı ülkelerin de Rusya Federasyonundan Belgenin hükümlerine titizlikle uymasını beklemeleri gerekir.

Yukarıdaki hususlar ışığında Karadeniz bölgesinin her zamankinden daha fazla güven ve güvenlik arttırıcı önlemlere gereksinim duyduğunun altının çizilmesi gerekir. Bölgenin karışıklığa değil işbirliğine gereksinimi bulunmaktadır. Uluslararası planda mutabık kalınmış belgeler çerçevesinde dürüst bir işbirliği yapılabilmesi için her şeyden önce *ahde vefa* altın ilkesine uyulması gerekmektedir. 26 Nisan 2002 tarihli RF açıklamasında belirtildiği gibi, hepimiz iyi niyet ruhu içinde hareket etmeli ve iyi komşuluk ilişkileri için çaba sarf etmeliyiz. *Sıfır toplamlı oyun* oynamanın

güvensizlikten ve istikrarsızlıktan başka hiç bir şey getirmeyeceğini unutmamalıyız.

[1] Teoman Ertuğrul Tulun, Black Sea, A Potential Friction Venue Between Russia And The West: Turkey Holds The Key To The Region. (Center for Eurasian Studies (AVİM), 13 Mart 2017), <https://avim.org.tr/en/Analiz/BLACK-SEA-A-POTENTIAL-FRICTION-VENUE-BETWEEN-RUSSIA-AND-THE-WEST-TURKEY-HOLDS-THE-KEY-TO-THE-REGION>.

[2] Valery Kuchinsky, Letter Dated 10 May 2002 from the Permanent Representative of Ukraine to The United Nations addressed to the Secretary General, Letter, 03 Haziran 2002, A/57/82, <http://undocs.org/en/A/57/82>.

[3] Kuchinsky, par. 32.

[4] Kuchinsky, par. 7.

[5] Kuchinsky, par. 4.

[6] Kuchinsky, par. 11.

[7] Document On Trust-Building Measures In The Black Sea Adopted (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 26 Nisan 2002), 852-25-04-2002, http://www.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/rso/-/asset_publisher/0vP3hQoCPRg5/content/id/558526.

[8] Statement by the Delegation of Ukraine at the 807- th FSC Plenary Meeting on the results of the Thirteen th Annual Consultations on the Review of Implementation of the Document on CSBMs in the Naval Field in the Black Sea (Organization for Security and Co-operation in Europe, t.y.), FSC.DEL/235/15, <https://www.osce.org/fsc/212776?download=true>.

[9] 837th PLENARY MEETING OF THE FORUM (Organization for Security and Co-operation in Europe, 30 Kasım 2016), FSCEJ843 FSC.JOUR/ 843, <https://www.osce.org/fsc/286176?download=true>.

[10] 837th PLENARY MEETING OF THE FORUM, 2.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul

Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "KARADENİZ'İN HER ZAMANKİNDEN DAHA FAZLA GÜVEN VE GÜVENLİK ARTIRICI ÖNLEMLERE GEREKSİNİMİ VAR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2018 / 30. Kasım 16. Erişim Temmuz 02, 2026.
<https://www.avim.org.tr/tr/Analiz/KARADENIZ-IN-HER-ZAMANKINDEN-DAHA-FAZLA-GUVEN-VE-GUVENLIK-ARTIRICI-ONLEMLERE-GEREKSINIMI-VAR>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır